

on-line > www.vulkani.rs
mail to > office@vulkani.rs

Naziv originala:
Dina Nayeri
A TEASPOON OF EARTH AND SEA

Copyright © 2013 by Dina Nayeri
Translation rights arranged by Anderson Literary Management, LLC, USA
Translation Copyright © 2013 za srpsko izdanje Vulkan izdavaštvo

ISBN 978-86-10-00289-8

Ova knjiga štampana je na prirodnom recikliranom papiru od drveća koje raste u održivim šumama. Proces proizvodnje u potpunosti je u skladu sa svim važećim propisima Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja Republike Srbije.

Nevidljive niti

DINA NEJERI

Prevela Jelena Nikolić

 izdavaštvo
vulkan

Beograd, 2013.

*Filipu i baba Hadžiju,
koje sam nekad čeznula da vidim
zajedno u istoj prostoriji*

Prvi deo

NEVIDLJIVA NIT

You and I have memories
Longer than the road that stretches out ahead.

Ti i ja imamo uspomene
Duže od puta koji se pred nama pruža.

– *Bitlsi*

Prolog

SELO ČEŠMEH (PROVINCIJA GILAN), IRAN
LETO 1981.

Ovo je zbir svega čega se Saba Hafezi seća od dana kad su njena majka i sestra bliznakinja odletele zauvek, možda u Ameriku, a možda i negde još dalje, van domašaja. Da je pitate da se toga priseti, skrpila bi sve deliće zbrkanih uspomena na ta dva balzamovana gilanska dana istrgnuta iz redosleda, koja plutaju negde po njenom jedanaestom letu, i ponovo ih zalepila ovako:

„Gde je Mahtab?“, ponovo pita Saba i vrpolji se na zadnjem sedištu automobila. Njen otac vozi, dok na suvozačkom sedištu majka pretura po torbi u potrazi za pasošima, avionskim kartama i svim dokumentima potrebnim da se izađe iz Irana. Saba je ošamućena. Glava ne prestaje da je boli od one noći na plaži, ali ne seća se mnogo čega. Zna samo ovo: da njena sestra bliznakinja Mahtab nije tu. Gde je? Zašto nije u kolima kad se oni spremaju da odlete i više se nikad ne vrate?

„Imaš li izvode iz knjige rođenih?“, pita otac. Glas mu je oštar i brz i Sabi od njega ponestaje dah. *Šta se događa?* Nikada nije bila ovoliko dugo odvojena od Mahtab – jedanaest godina su bliznakinje Hafezi jedno biće. Nema Sabe bez Mahtab. Međutim, sada su prošli dani – ili nedelje? Saba je ležala bolesna u krevetu i ne može da se seti. Nisu joj dozvoljavali da razgovara sa sestrom i sad je porodica u kolima koja su se uputila prema aerodromu – bez Mahtab. *Šta se događa?*

„Kad stignete u Kaliforniju“, kaže otac majci, „idite pravo kod Behruza. Onda me zovite. Poslaću novac.“

„Gde je Mahtab?“, opet pita Saba. „Zašto Mahtab nije tu?“

„Naći ćemo se s njom tamo“, kaže majka. „Dovešće je hanuma Basir.“

„Zašto?“, pita Saba. Pritiska *stop* na volanu. Sve ovo je tako zbunjivo.

„Sabo! Prestani!“, prasne majka i okrene se ka ocu. Da li ona to nosi zelenu maramu? Neka crna mrlja prekriva ovaj deo sećanja, ali Saba pamti neku zelenu maramu. Majka nastavlja. „A šta je sa obezbeđenjem? Šta da kažem pazdarima?“

Pominjanje moralne policije plaši Sabu. U poslednje dve godine zločin je biti preobraćeni hrišćanin u Iranu – ili bivši musliman bilo koje vrste – kao što su Hafeziji. Zastrašujuće je biti zločinac u svetu brutalnih pazdara u uštrkanim uniformama i mula s turbanima i mantijama.

„Tamo će biti i pazdara?“, pita ona, a glas joj podrhtava.

„Pssst“, kaže majka. „Vrati se ti svojoj muzici. Ne možemo je poneti sa sobom.“

Saba peva neku američku pesmu koju su ona i Mahtab naučile s jedne ilegalno uvezene muzičke kasete i prelazi preko spiskova engleskih reči u glavi. Biće hrabra. Usavršiće engleski i neće se plašiti. *Abalone. Abattoir. Abbreviate.*

Otac briše čelo. „Jesi li sigurna da je ovo neophodno?“

„Već smo to raspravili, Ehsane! Neću da odrasta ovde... da traći dane sa seoskom decom, zaglavljena ispod neke marama, uči arapski napamet i čeka da je uhapsu. Ne, hvala.“

„Znam da je važno“, preklinje očevo glas, „ali zar moramo od toga da pravimo predstavu? Zar je toliko strašno da samo *kažemo*... Mislim... to lako može da se sakrije.“

„Ako si kukavica“, šapuće majka. Počinje da plače. „A šta je sa onim što se desilo?“, pita ona. „Uhapsiće me.“ Saba se pita na šta misli.

„Šta je *abalone*?“ Pokušava da skrene pažnju svoje majke, koja ne odgovara. Prepirka plaši Sabu, ali sad ima važnijih stvari o kojima valja brinuti. Tapše oca po ramenu. „Zašto hanuma Basir dovodi Mahtab? U ovom automobilu ima mesta.“ Čudno je da Rezina majka uopšte vozi. Međutim, možda to znači da će i Reza doći, a Saba njega voli skoro koliko i Mahtab. U stvari, ako neko pita, rado će izjaviti da će se jednog dana udati za Rezu.

„Za nekoliko godina biće ti drago zbog današnjeg dana, Sabo, dušo“, kaže majka, odlučujući da odgovori na neko neizgovoreno pitanje.

Nevidljive niti

„Znam da me komšije nazivaju lošom majkom koja rizikuje vašu bezbednost nizašta. Međutim, nije nizašta! To je više nego što iko od njih pruža svojoj deci.“

Uskoro su na užurbanom teheranskom aerodromu. Otac hoda ispred njih, brzim, ljutitim koracima. „Pogledaj kakav si nam kaos napravila od porodice“, praska. „Moje kćeri...“ Zastaje, pročisti grlo i menja pristup. Da, ovo je najbolji način, najbezbedniji način. Da, da. Nastavlja da hoda s prtljagom. Saba oseća stisak majčine ruke na svojoj.

Mesecima nije dolazila u Teheran. Kad je Islamska Republika počela da uvodi promene, njena porodica preselila se za stalno u svoju veliku kuću na selu – u Češmehu, mirnom seocetu gde se uzgaja pirinač, gde nema protesta ni ljutite rulje koja se razliva po ulicama, a ljudi veruju velikodušnim Hafezijevima zbog porodičnih korena duboko usađenih u to mesto. Iako su neka sela sa svojim zastrašujućim mulama i njihovom pravdom opasnija po hrišćanske porodice nego veliki gradovi, njih u Češmehu niko nije dirao, zato što konzervativni i vredni zemljoradnici i ribari sa severa nisu previše privlačili pažnju pazdarima i zato što je Sabin otac dovoljno pametan da laže, i da nahrani radoznalost komšiluka otvaranjem kuće za mule i meštane. Saba ne razume šta ih to toliko fascinira u vezi s njenom porodicom. Sam Reza mnogo je zanimljiviji od svih Hafezija zajedno, a on živi u Češmehu svih svojih jedanaest godina. Viši je od ostale dece, s velikim okruglim očima, seoskim naglaskom i toplom kožom koju je dodirnula dva puta. Kad se venčaju i presele u dvorac u Kaliforniji s Mahtab i njenim plavokosim američkim mužem, dodirivaće Rezino lice svakog dana. On ima maslinastu kožu kao dečaci iz starih iranskih filmova i voli Bitlse.

Na aerodromu, Saba u daljini ugleda Mahtab. „Eno je!“, vikne, otrgne se od oca i potrči prema sestri. „Mahtab, evo nas!“

E sad, ovo je raskršće gde sećanje postaje toliko maglovito da je samo sanjivi skup bleskova. Opšteprihvaćena je činjenica da u nekom trenutku ovog dana njena majka nestaje. Međutim, Saba se ne seća gde se, u zbrci bezbednosnih redova, pregleda prtljaga i podozrivih pazdara, to dešava. Seća se samo da nekoliko minuta kasnije vidi svoju sestru bliznakinju na drugom kraju prostorije – kao nekakav odraz u ogledalu koji nedostaje, iz strašne stare knjige priča – kako drži za ruku neku elegantnu ženu u

plavoj mantiji, teškom ogrtaču, istom onakvom kakav je nosila i majka. Saba maše. Mahtab joj odmahne i okrene se kao da se ništa ne dešava.

Kad Saba pojuri prema njima, otac je zgrabi. Viče. *Prestani! Prestani!* Šta on to krije? Je li ga naljutilo to što je Saba ovo otkrila? „Prestani, Sabo. Samo si umorna i zbunjena“, kaže on. U poslednje vreme mnogi ljudi pokušavaju štošta da prikriju nazivajući je zbuđenom.

Sećanje izvodi tako okrutne trikove nad umom – kao film kad se traka izvuče pa ponovo namota, tako da se ne prikaže ništa osim nekoliko izvitoperenih slika. Ovaj deo koji sledi deluje kao da se nekako poremetio. U nekom kasnijem trenutku majka se vraća – iako je pre minut držala Mahtab za ruku. Uhvati Sabino lice s dva prsta i obećava divne dane u Americi. „Molim te, sad samo čuti“, kaže.

Onda neki pazdar u redu za bezbednosnu proveru postavlja njenim roditeljima niz pitanja. *Kuda idete? Zašto? Na koliko dugo? Putuje li cela porodica? Gde živite?*

„Moja žena i kćerka same putuju“, kaže aga Hafezi – zapanjujuća laž. „Nakratko, na odmor, da posete rodbinu. Ja ću ostati ovde da ih čekam.“

„Ide i Mahtab!“, izlaze se Saba. Da li to pazdar nosi smeđi šešir? Ne može biti. Pazdari ne nose te s punim obodom. Međutim, u sećanju se uvek materijalizuje isti smeđi šešir.

„Ko je Mahtab?“, zalaje pazdar, što je zastrašujuće koliko god da imate godina.

Majka se nelagodno nasmeje i kaže nešto najužasnije. „Tako se zove njena lutka.“ Sad Saba shvata. Samo *jedna* kćerka ide. Da li nameravaju da umesto nje povedu Mahtab? Da li je zato drže podalje sve ovo vreme?

Kad ona počne da plače, majka se saginje. „Sabo, mila, sećaš se šta sam ti rekla? O tome kako treba biti div kad se suočiš s patnjom? Da li bi div plakao pred svim ovim ljudima?“ Saba zatrese glavom. Zatim joj majka ponovo rukama obuhvati lice i kaže nešto dovoljno junačko da se iskupi. „Ti si Saba Hafezi, srećnica koja čita engleski. Nemoj da plačeš kao seljanka, jer nisi ti nikakva Devojčica sa šibicama.“

Majka mrzi tu priču – bespomoćna devojčica troši šibice da sanjari na javi, umesto da zapali vatru i ugrije se.

Nisi ti nikakva Devojčica sa šibicama. To je Sabina poslednja uspomena na taj dan. U tren oka majka nestaje i pojavljuje se metež drugih prizora koje Saba ne ume da objasni. Seća se nečije zelene marame.

Nevidljive niti

Čoveka sa smeđim šešišrom. Majke, koja se pojavljuje u redovima i na izlazima. Saba trči od oca i juri Mahtab sve do prozora kroz koji se vide avioni. Svaka od ovih vizija prekrivena je omotačem maglovite nesigurnosti koju je s vremenom prihvatila. Sećanje je varljivo. Ipak, jedan prizor je jasan i siguran i nema argumenta koji će je ubediti u suprotno, a to je ovo: njena majka u plavoj mantiji – pošto je otac tvrdio da ju je izgubio u pometnji bezbednosnih redova – ukrcava se u avion za Ameriku, držeći za ruku Mahtab, bliznakinju koja je imala sreće.

Sve je u krvi

(*Hanuma Basir*)

Saba se možda ne seća jasno, ali ja se sećam. I da, da, ispričaću vam kad dođe vreme. Ne možete da požurujete pripovedača. Žene sa severa znaju kako da budu strpljive, pošto po ceo dan gacamo po gnjecavim pirinčanim poljima i navikle smo da ignorišemo svrab. O nama pričaju po celom Iranu, znate... o nama Šomalkama – Severnjakinjama. Nazivaju nas mnogim dobrim i lošim imenima: žderačicama ribljih glava, lakim ženama s previše požude, *dehati* ženama. Primećuju našu belu kožu i svetle oči, kako možemo da odbacimo gradsku modu, a i dalje budemo najlepše. Svi znaju da mi umemo mnogo toga što druge žene ne umeju – menjamo gume, nosimo teške korpe po pljusku, presađujemo pirinač u poplavljenim pirinčanim poljima i po ceo dan beremo u lisnatom okeanu čaja – jedino mi radimo pravi posao. Kaspijski vazduh daje nam snagu. Sva ta svežina – *zeleni Šomal*, kažu, *magloviti, kišoviti Šomal*. I da, ponekad umemo sporo da se krećemo; ponekad, kao i more, i nas pritisnu nevidljivi tereti. Nosimo korpe začinskog bilja na glavama, ljuljamo se pod korijandrom, nanom, peskavicom i vlašcem i ne žurimo. Čekamo da žetva zasiti vazduh, da nam ispuni raštrkane domove vrelim, vlažnim mirisom pirinča leti, a pomorandžinog pupoljka u proleće. Za najbolje stvari treba vremena, kao za kuvanje dobrog variva, kao za kiseljenje luka ili dimljenje ribe. Mi smo strpljiv svet i trudimo se da budemo ljubazne i pravične.

Tako, kad kažem da ne želim da Saba Hafezi s nadom u očima gleda u mog sina Rezu, to nije zato što imam crno srce. I mada Saba misli da je mrzim, i mada svu svoju nepotrošenu ljubav prema majci daje staroj hanumi Omidi, ja pazim na tu devojkicu otkako je ostala bez majke. Ipak, to što nekoj devojci utorkom kuvate večeru, ne znači da treba da joj predate

svog najdragocenijeg sina. Saba Hafezi neće odgovarati mome Rezi i kida mi se stomak kad pomislim da se ona drži te nade. Da, Saba jeste slatka devojka. Da, njen otac ima novca. Bog zna da u toj kući ima svega, od ptičjeg mleka do duše – što će reći, svega što postoji i ponečeg što ne postoji; svega što možeš da dotakneš i ponečeg što ne možeš. Znam ja da su oni daleko iznad nas. Međutim, ja ne marim ni za pare ni za školske knjige. Imam ja mnogo korisniju vrstu obrazovanja nego što su žene u toj velikoj kući ikad imale, i znam da veći krov znači samo više snega.

Želim da moj sin u svojoj kući ima ženu bistre glave, a ne nekog ko je izgubljen u knjigama i teheranskim navikama i nejasnim stvarima koje nemaju nikakve veze sa životnim potrebama. I kakva joj je to strana muzika što mu daje? Koji drugi dečak sluša te gluposti, zatvorenih očiju i tresući glavom kao da ga je đavo zaposeo? Bože, pomози mi. Ostali dečaci jedva da znaju i da postoji ta Amerika... Vidite, ja želim da Reza ima prijatelje bez zlih duhova. A Saba ima zloduhe. Jadna devojka. Nestala joj je sestra bliznakinja Mahtab, nestala joj je i majka, i ne libim se da kažem kako se nešto mučno dešava duboko u duši te devojke. Pravi stotinu noževa, a nijedan nema dršku – što će reći, naučila je kako da laže malo previše dobro, čak i za moj ukus. Iznosi ludačke tvrdnje o Mahtab. A što ne bi bila na mukama? Bliznakinje su kao veštice, čitaju jedna drugoj misli izdaleka. Za stotinu crnih godina ne bih predvidela njihovo razdvajanje ni muku koju će to da prouzrokuje.

Sećam se njih dveju iz srećnijih dana, kako leže na balkonu pod mrežom za komarce koju je njihov otac postavio kako bi mogle da spavaju napolju u vrelim noćima. Šaputale bi jedna drugoj, bockale mrežu nožnim prstima lakiranim u ružičasto i preturale po džepovima svojih nepristojno kratkih šortseva u potrazi za skrivenim, poluistrošenim majčinim karminima. Ovo je bilo pre revolucije, naravno, znači – sigurno mesecima pre nego što se porodica preselila u Češmeš na celu godinu. Bile su na letnjem raspustu iz te svoje otmene škole u Teheranu – prilika za gradske devojčice da se pretvaraju kako žive seoski život, igraju se sa seoskom decom, puštaju zadivljene seoske dečake da ih jure dok su mladi, i sve takve stvari su im se dozvoljavale. Na balkonu bi devojke brale grozdove orlovih noktiju koji su rasli na spoljnom zidu kuće, sisale cvetove poput pčela, čitale inostrane knjige i spletkarile. Nosile su purpurne teheranske naočari za sunce, puštale da im duge crne kose

opušteno padaju preko golih ramena potamnelih od sunca i jele strane čokoladice kojih odavno više nema. Onda bi Mahtab napravila neku nevaljalštinu, ta mala đavolica. Ponekad sam puštala Rezu da im se pridruži pod tom mrežom za komarce. Delovalo je to kao baš sladak život, gledati iz one velike kuće Hafezijevih na uske, vijugave, prašnjave puteve ispod i planine prekrivene drvećem u pozadini, a na obodu, sve naše mnogobrojne krovove od glinenih crepova i stabljika pirinča, nalik na Sabine otvorene knjige prevrnute nadole i raštrkane po polju. Pravo da vam kažem, pogled s našeg prozora bio je bolji, jer mi smo noću mogli da vidimo kuću Hafezijevih navrh brda, njenu lepu belu fasadu kako svetluca, tuce prozora, visoke zidove i mnoštvo svetiljki upaljenih za prijatelje. Nije da ovih dana ima mnogo šta da se vidi – kad se noćna zadovoljstva dešavaju iza debelih zastora koji prigušuju muziku.

Nekoliko godina posle revolucije, Saba i Mahtab stavljene su pod maramu i više nismo mogli da koristimo one male razlike u njihovim frizurama ili omiljenim zapadnjačkim majicama kratkih rukava da ih razlikujemo na ulici – ne pitajte me zašto su te njihove majice postale ilegalne: pretpostavljam zbog nekih stranih budalaština što pišu napred. Tako su posle toga devojke menjale mesta i pokušavale da nas prevare. Mislim da je to sad delimično Sabin problem – zamena mesta. Provođi previše vremena opsednuta Mahtab, snevajući njenu životnu priču, stavljajući se na njeno mesto. Njena majka imala je običaj da kaže kako je ceo život zapisan u krvi. Sve naše sposobnosti i težnje i budući koraci. Saba misli, ako je sve to zapisano u nečijim venama i ako su bliznakinje istovetne po krvi, onda bi životi trebalo da im se i poklapaju, čak i kad su oblici, prizori i zvuci svuda oko njih različiti – recimo, kad bismo uzeli za mogućnost da je jedna u Češmehu, a druga u Americi.

To mi slama srce. Slušam taj čežnjivi ton, podignem joj lice i vidim onaj sanjivi izraz, a u dubini stomaka zažari mi se sažaljenje. Iako nikad ne kaže naglas: „Volela bih da je Mahtab ovde“, svaki dan je isto varivo i ista činija. Ne morate da je čujete kako to izgovara kad i sami vidite da joj se ruka trza prema toj odsutnoj osobi, koja joj je nekad stajala s leve strane. Mada pokušavam da joj odvučem pažnju i skrenem misli na svakodnevicu, ona odbija da siđe s tog đavoljeg magarca; a da li biste vi želeli da vaš sin provede mladost pokušavajući da ispuni takvu prazninu?

Nevolja je u tome što je njen otac toliko nevešt u razumevanju. Nikad nisam videla da čovek iz toliko puta ne uspe da pronade put do srca svoje kćeri. Pokuša da pokaže ljubav, uvek nespretno, i ne uspe. Onda sedi za nargilom sa svojim nejasnim obrazovanim pometnjama, misleći: *Verujem li ja u ono u šta je verovala moja žena? Treba li da učim Sabu da bude bezbedna ili hrišćanka?* Gleda onu neopranu decu u Češmehu – onu čije majke zataknu živopisne tunike i suknje među noge, podignu gaće do kolena i po ceo dan gacaju po *njegovim* pirinčanim poljima – pa razmišlja o njihovim dušama. Naravno, ja ništa ne kažem čoveku. Niko ne kaže. Samo četvoro-petoro zna da su oni Hristovi poklonici, inače bi bili u opasnosti i u našem malom selu. Međutim, on nam stavlja patlidžan na tanjire i lubenice pod miške, tako da jeste, mnogo se toga prećutkuje kad je reč o njegovim metodama Sabinog vaspitanja, njegovim noćnim zlodusima i tajnoj religiji.

Sad devojke razdvaja toliko zemlje i mora, i Saba pušta svoj hafezijevski mozak da propada pod otrcanim seoskim čadorom za igru i žarkotirkiznim ukrasnim perlama koje je dobila od hanume Omidi. Uvija sićušno jedanaestogodišnje telo u njega da se pretvara kako ovde pripada, obavija ga čvrsto oko grudi i pod miške onako kako gradske žene poput njene majke nikad ne bi. Ne uviđa da svako od nas želi da bude na njenom mestu. Traći svaku priliku. Moj sin Reza priča mi da ona izmišlja priče o Mahtab. Pretvara se da joj sestra piše pisma. Kako sestra može da joj piše pisma? – pitam ja. A Reza kaže – stranice su na engleskom pa ne mogu da znam šta stvarno piše, ali da ti ja kažem, izvuče ona dosta priče iz samo tri lista papira. Ponekad poželim da je istresem iz tog njenog sveta snova. Da joj kažem da obe znamo da te stranice nisu pisma – verovatno samo školski zadaci. Znam ja šta će ona reći. Ismevaće me što nemam nikakvo obrazovanje. „Otkud ti znaš?“, podbadaće. „Ti ne umeš da čitaš engleski.“

Ta devojka je previše ponosita; pročita nekoliko knjiga pa paradira okolo kao da je Rustemu odsekla rogove. Dobro, možda ja ne znam engleski, ali sam pripovedač i znam da pretvaranje nije nikakvo rešenje. Da, umiruje opekotine iznutra, ali sa zlodusima stvarnog života mora se suočiti i oni se moraju pobediti. Svi mi znamo istinu o Mahtab, ali ona plete svoje priče, a Reza i Poneh Alborz puštaju je da priča unedogled, jer joj je potrebno da je prijatelji slušaju – i zato što je ona bogomdani

Dina Nejeri

pripovedač. Naučila je to od mene – kako da ispreda priču ili neku dobru laž, kako da odabere koje delove da ispriča, a koje da izostavi.

Saba misli da su se svi urotili da sakriju istinu o Mahtab. Međutim, zašto bismo? Kakav bi razlog imali njen otac, svete mule i njene pomajke da lažu u takvom trenutku? Ne, nije to u redu. Ne mogu ja da dam svog sina slomljenoj sanjalici sa ožiljcima na srcu. Kakva bi to sudbina bila! Mlađi sin da mi se upetlja u život satkan od noćnih mora, pitanja *šta ako* i drugih svetova. Molim vas, verujte mi. Ovo je vrlo verovatan ishod... jer Saba Hafezi nosi štetu stotinu crnih godina.

Prvo poglavlje

LETO 1981.

Saba sedi na prednjem sedištu pored oca dok on vozi prvo auto-putevima koji vode iz Teherana, a potom, satima kasnije, po manjim, vijugavim putevima nazad prema Češmehu. U kolima je vruće i vlažno i ona se znoji kroz tanku sivu majicu kratkih rukava. Otac se naginje preko nje i otvara joj prozor. Miris mokre trave uplovljava unutra. Prolaze pored vodnjikavog pirinčanog polja – *shalizar*, ili *bijâr* na gilanskom, a Saba se naginje napolje da gleda seljane, većinom žene, sa šeširima od rogozine, u jarkim nošnjama sa zakrpama, zavrnutim do kolena, dok šljapkaju po poplavljenim pirinčanim poljima. Saba može da vidi neke radničke kuće prekrivene malterom, raštrkane po polju u blizini tog čaja i pirinča. Većina zemljoposjednika poput age Hafezija ne živi tako blizu svojih farmi, više vole velike moderne gradove kao što je Teheran. Međutim, rat hara u pograničnim gradićima, možda će uskoro i u velikim gradovima, a selo Češmeh – gde živi nekoliko hiljada ljudi, na sat vožnje je od velikog grada Rašta – jednostavno je mesto. Prošarano izvorima vode i debelim skladištima pirinča na mršavim nogama, nalik na ratnike u slamnatim šeširima, ono je vlažno i sparno severno sklonište trščanih krovova iznad kuća, bledoplavih ili od prirodne terakote, bivaka od stabljika pirinča malo izdignutih iznad mokrog tla, zbijenih u mahale u podnožju planina Alborz. Centar Češmeha obeležen je s nekoliko asfaltiranih puteva koji se slivaju u mesni trg i nedeljnu pijacu (to se zove *jomeh-bazaar* – bazar petkom). Iako bi se možda bolje sakrio

u Teheranu, aga Hafezi se najsigurnije oseća ovde, u svom domu iz detinjstva, gde ima prijatelje koji ga štite.

Na vrhu velikog brda, taman posle rukom ispisanog drvenog znaka na kome piše ČEŠMEH, Sabin otac usporava kako bi propustio dvojicu biciklista da prođu. Jedan od njih je mladić u starim farmerkama i s nekim velikim zavežljajem na leđima. Drugi je ribar u labavim sivim pantalonama. Njegov slankasti morski miris leluja u kola dok on zavija prema sledećem zelenom brdu, a potom uzbrdo, i nestaje iz vida. Oba lica su joj poznata. Za razliku od gradića s vilama, koji su bliži Kaspijskom moru, Češmeh ne privlači gomile izletnika, mada turisti ponekad dolutaju i tu, kolima ili autobusima, da posmatraju žetvu ili kupe nešto na pijaci. Saba naslanja čelo na prozorsko okno i čeka neumitni trenutak kada će magla ustupiti mesto bujici drveća u daljini. Lekar, u odelu koje mu nije taman, provози se mimo njih u istrošenom žutom kamionetu. Usporava i maše. Aga Hafezi kaže mu nekoliko reči na gilanskom dijalektu kroz otvoren prozor. Saba zna da je za njenog oca Češmeh mesto gde se završavaju svi putevi. Ima stotinu mirisa i zvukova bez premca: opojne magle pomorandžinog cveta, radnje ukrašene perjanicama od češnjeva luka, beli luk iz turšije na prženom plavom patlidžanu, gilanske pesme i cvrčci noću. On ceni mir tog mesta. Dok se voze kući, Saba zna da on nikada više neće ponovo pokušati da ode. Umoran je, preterano oprezan čovek opsednut svojim tajnama i ribanjem svih spoljnih znakova sopstvene snage. I lažov.

Dok je nasamo sa ocem na prednjem sedištu, Saba ne plače. Zašto bi? Nije ona Devojčica sa šibicama. Ma koliko automobil delovao veliki bez majke i sestre, i ma koliko puta otac pokušavao da kaže da se one nikada neće vratiti, Saba se drži uverenja da je sve kako treba u univerzumu. *Ništa neće promeniti moj svet*, peva ona na engleskom celim putem kući i to postaje njena omiljena pesma za sledeći mesec.

Tek što su ušli u grad, otac pokušava da joj servira prvu laž. *Mahtab je mrtva*. Ona traga za znacima da li on to izmišlja. Mora biti da izmišlja. Gle kako mu je nervozan izraz lica i kako mu se čelo znoji. „Nismo hteli da ti kažemo dok si bila bolesna“, kaže on. A kad ona ništa ne odgovori: „Jesi li me čula, Sabo, dušo? Spusti te papire i saslušaj me.“

„Ne“, cvili ona, čvršće stežući svoj spisak engleskih reči. „Lažeš!“